

Poikima-apu ja vasikan ensiapu

28.1.2021

ELL Aino Wainio, Emovet Oy

emovet

Kaikki alkaa
syntymästä?

emovet

Synnytys on vasikan elämän vaarallisin vaihe

- Ongelmia poikimisen kulussa
    - **Hapenpuute** synnytyksen aikana voi johtaa kuolemaan
  - Avustajille rankka poikiminen on sitä myös vasikalle
    - Vasikoita kuolee **synnytysperäisiin vaurioihin**
  - Synnytyksen aikana **hengitetty sikiöneste**
    - Keuhkokuumeet ensimmäisellä viikolla syntymän jälkeen
- **Ongelmista seuraa heikko vasikka**

Vasikoiden
sairaudet
maksavat
aikaa ja rahaa

emovet

Onnistuneen poikimisen takana on...

Emän tasapainoinen ruokinta

Kuntoluokka kohdillaan jo loppulypsykaudella
Syöntikyvyn ylläpito
Kivennäis- ja hivenaineet (Ca, Mg, K, Se, E-vit...)

Valvonta

Ajoissa kiinni mahdollisiin ongelmiin
Apuvälineet (kamerat, moocall yms.)

Sopiva poikimapaikka

Puhtaus ja kuivitus
Synnytysapuvälineet käyttövalmiina lähellä

emovet

Renkaita lantiolla – mitä teen?

- Yleisin aika lihomiselle on loppulypsykausi, emolehmillä lopputiineys
- Joskus umpikauden ruokinta lihottaa
  - Pitkä umpikausi
  - Lypsävien säilörehu
  - Liian vähän ruokintatilaa
→ kilpailu → osa lihoo ja osa laihtuu

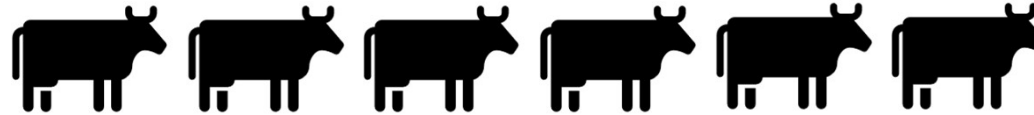

Yksilötasolla

- Lehmän laihduttaminen?
  - Hyvää aikaa lehmän laihduttamiseen ei ole.
  - Jos on pakko, turvallisin aika on loppulypsykausi (>180 DIM) ennen umpeutusta
  - Laihdutustahti 0,5 kuntoluokkaa/kausi, ei enempää!
- Kun lihava lehmä poikii
  - Seuraa synnytys
  - Vahdi syönti, R/V ja ketoaineet
  - Jos mahdollista, lihavat lehmät omassa ryhmässään

Karjatasolla

- Ongelmana lihominen loppulypsykaudesta:
  - Poikimaväli hallintaan ja lehmät ajallaan umpeen
    - Huomio lepokauden pituuteen, siemennykset ajoissa
  - Erillisruokinta: väkirehumäärää vähemmäksi loppulypsykaudesta, valkuaisen saannin turvaaminen
- Lihominen umpikaudella:
  - Poikimaväli hallintaan ja umpikauden pituus hanksaan
    - Umpikauden pituus kuudesta kahdeksaan viikkoa
  - Umpilehmien olosuhteiden parantaminen: etenkin ruokintatila
  - Umpilehmien ruokintasunnitelma, runsaskuituinen rehu

Poikiminen lähestyy

emovet

Valmistaudu poikimiseen: Poikimispaikka kuntoon

- Poikimakarsinat suositeltavia
  - Helpottavat tarkkailua
  - Luontaisen käyttäytymisen mukaisia
  - Kiinteää pohja suositellaan, kuivikkeita imemään nesteitä
  - Riittävästi tilaa: suositus vähintään 10 m², lyhyimmän sivun pituus min. 3 m
  - Juoma- ja syömapaikka emälle
  - Emä on hyvä pystyä ottamaan kiinni esim. poikima-apua varten
- Ryhmäpoikimakarsinassa hyvä pitää mahdollisuus erotella yksittäinen poikiva lehmä porukasta
- Kytkettynä poikiva nauta
  - Lantakouru katettava ennen poikimista

Poikimakarsina

Poikimakarsinat	Minimivaatimus	Suositus (Suomi)
Yksittäiskarsinan koko	10 m ² /lehmä	13 m ² /lehmä
Poikimakarsinan koko	8 m ² /lehmä	11 m ² /lehmä
Poikimakarsinoiden määrä , kun		
- Karja poikii ympäri vuoden	0,03 X karjakoko	0,05 X karjakoko
-Karja poikii pääsoin 6 kk aikana	0,06 X karjakoko	0,069 X karjakoko
- Karja poikii pääosin 4 kk aikana	0,09 X karjakoko	0,13 X karjakoko

Poikimapaikan puhtaus on tärkeää

- Likainen poikimapaikka on riski sekä emälle että vastasyntyneelle vasikalle, koska molempien puolustuskyky on heikoimmillaan
- Poikimapaikan on oltava puhdas!
  - Runsaasti kuivikkeita
  - Poikimakarsinan pesu ja kuivaus poikimisten välillä estää taudinaiheuttajia siirtymästä
- Ei sairaita eläimiä poikimakarsinaan!
  - Utaretulehdukset, mätää valuvat, tarttuvat sorkkasairaudet, ripuliset, räkäiset VOIVAT KAIKKI TARTUTTAA EMÄN JA VASIKAN

Valmistaudu poikimiseen: varaudu auttamaan

- Pidä tarvikkeet
käyttökunnossa ja
helposti löydettävissä
  - Synnytysketjut ja kahvat
/ valjaat / narut / tms.
  - Pesuvälineet:
ämpäri/kastelukannu,
pesuaine
  - Liukastegeeli
  - Suojavaatteet ja -
hanskat
  - Kuumemittari

Normaali synnytys

emovet

Normaali tiineys

- **Tiineyden kesto** naudalla on **280 +/- 10 vrk**
  - Hieholla hieman lyhyempi
  - Kaksoset syntyvät usein hieman etuajassa
  - Isän rotu vaikuttaa: liharotuiset myöhemmin
  - Sonnit syntyvät usein myöhemmin kuin lehmät

Vasikan kehitys alkioda syntymään

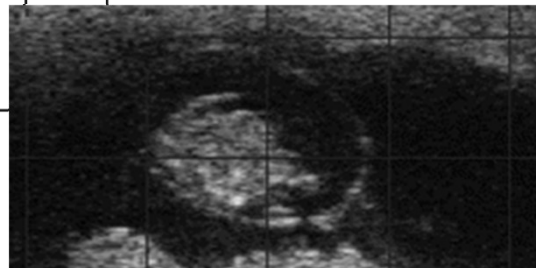

Tiineyden ensimmäinen kolmannes:

- Hedelmöitys munanjohtimessa, viikon iässä alkio kohtuun
- Kiinnittyminen ja istukan kehitys päivänä 25
- Sydän alkaa lyödä n. päivänä 21
- Kaikki ruumiinosat ja elimet kehittyvät. Päivänä 90 sikiön pituus n. 14 cm

Tiineyden keskimäinen kolmannes:

- Karvojen ja sorkkien kehitys alkaa, ensin tuntokarvat ja silmäripset
- Elimien kypsymistä
- Päivänä 180 sikiön pituus on n. 46 cm
- Vasikan asettuminen paikalleen kohdussa

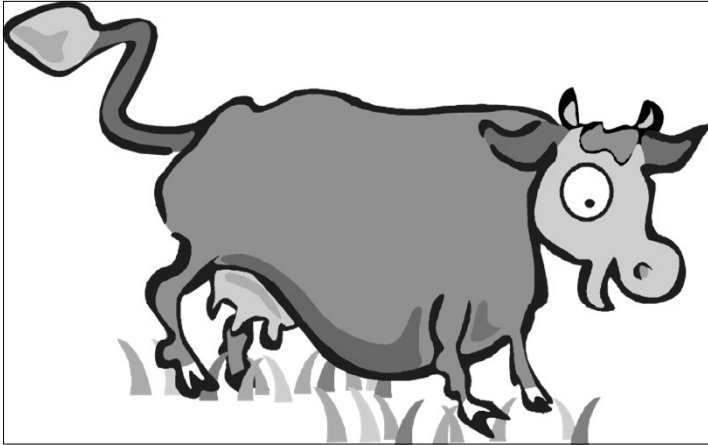
Viimeinen kolmannes:

- Karvapeite valmis 250 päivän kohdalla
- Koon kasvu kiihtyy tiineyden loppua kohden, 75% sikiön kasvusta viimeisen 2 kk:n aikaa
- Keuhkojen kypsyminen viimeisten viikkojen aikana ennen syntymää

emovet

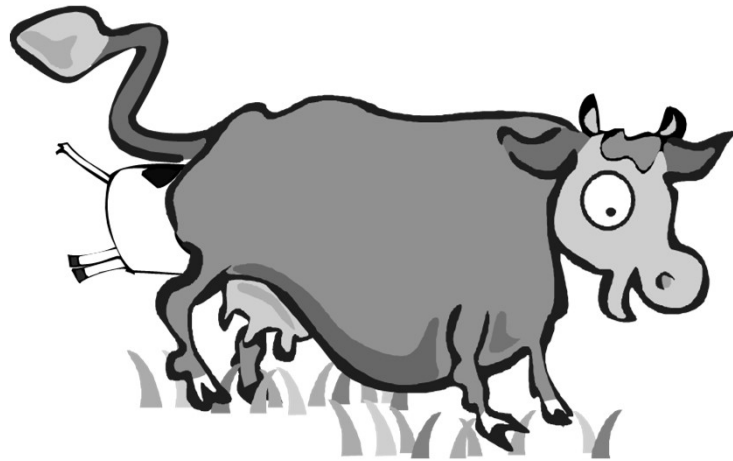

Synnytyksen vaiheet

1. Avautumisvaihe

- valmisteleva vaihe 1 – 2 vrk
  - kohtu veltostuu ja kohdunkaula avautuu
- Avautumisen kesto 4 - 6 tuntia, hiehoilla jopa vuorokauden
  - kohdun lihaksiston supistelut
  - ulompi sikiökalvo puhkeaa → punaruskeaa nestettä ja kalvonriekaleita
  - ”vesipää” näkyviin tunnin kuluessa

Synnytyksen vaiheet

2. Työntövaihe

- Alkaa vesipään puhkeamisesta
→ kellertävää nestettä
- Kestää ½ - 4 tuntia
- Kohdun puristusvoima vähenee
→ vatsalihakset tekevät työn
- Poltteita keskimäärin 50 kpl/synnytys
- Pulssi > 100
- Lämpötila yli normaalin
- Makuulle, kun vasikan pää näkyy

Synnytyksen vaiheet

3. Jälkeisvaihe

- Jälkeiset tulevat 12 h sisällä synnytyksen päättymisestä.
- Tavallisesti jälkeisvaihe on ohi muutamassa tunnissa

emovet

Vasikan asento kohdussa ja sikiön tila

- Vasikka asettuu n. 5 tiineyskuukauden aikana tyypillisesti kyljelleen tai selinmakuulle ”sikiöasentoon”
- Sikiön tila = sikiön asento kohdussa
  - Pitkittäistila; etutila (95 %), takatila
  - Poikittaistila
  - Kaksosille tyypillistä että toinen on etu- ja toinen takatilassa

Vasikan asento synnytyksessä

- Ylätilat normaaleja vasikan syntymäasentoja: vasikan ja emän selkärangat vastakkain
- Tarjonta = mitkä ruumiinosat ensiksi synnytyskanavaan?
  - Raajat tultava ensin
- Tavallisesti vasikka kääntyy avautumisvaiheen aikana vatsalleen selkäranka ylöspäin ja ojentaa etujalat kohti synnytysteitä = yläetutila, raajatarjonta

Vasikan normaalit asennot synnytyksessä

- Hopper, Richard M. **Bovine reproduction.** Wiley Blackwell 2015

Synnytysapu

emovet

Apua tarvitaan, jos

- vasikkaa ei kuulu ja vesipään puhkeamisesta on kulunut
  - lehmällä 2 tuntia ←poikimahalvaus?
  - hieholla 4 tuntia
- lehmällä kivuliaita polttoja ilman tulosta
  - kohtukierre?
- runsaasti verta tai jälkeiset tulossa ensin
- epäilet, ettei synnytys etene normaalisti

Hyvä hygienia estää kohtutulehduksen

- Älä vie näkyvää likaa synnytysteihin!
- Lehmän peräpään pesu
  - runsaasti lämmintä vettä + desinfioiva saippua
- Omien käsien pesu kainaloihin saakka
- Ketjut/narut/valjaat oltava puhtaat, säilytettävä kuivana, esim. muovipussissa

emovet

Synnytysteiden tutkiminen

- Onko kohdunkaula auki?
- Onko kalvot rikki?
- Mikä tarjonta?
- Onko vasikka elossa?
  - Purista sorkanvälistä
  - Paina kevyesti silmäluomista
  - Imurefleksi?
  - Häntätarjonta: anusrefleksi
  - VAIKKA VASIKA EI REAGOISI, EI TARKOITA ETTÄ VÄLTTÄMÄTTÄ KUOLLUT!

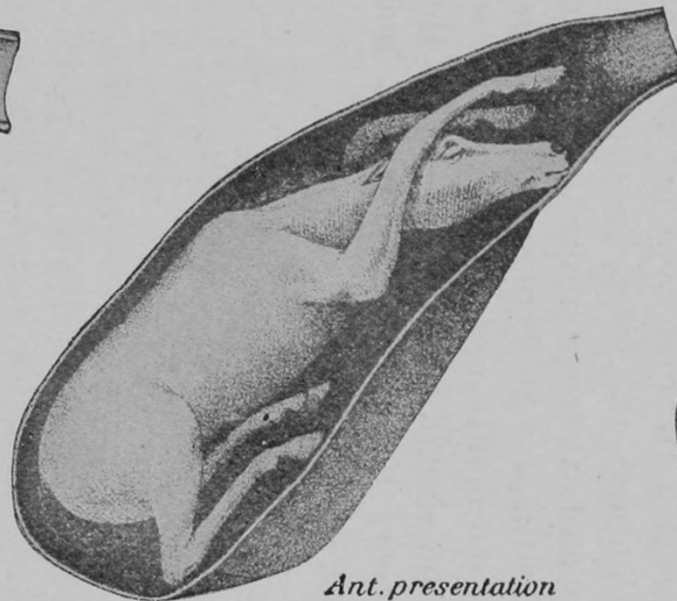
emovet

Vasikan asennon tunnustelu

- Vasikan sorkanpohjat alaspäin
  - ei kinnertä tunnettavissa, normaali yläetutila
  - Kinner tuntuu → vasikka selällään takatilassa
- Vasikan sorkanpohjat ylöspäin
  - Kinner tuntuu → normaali ylätakatila
  - Ei kinnertä tunnettavissa → vasikka selällään etutilassa

*Anterior presentation
Limbs bent on breast*

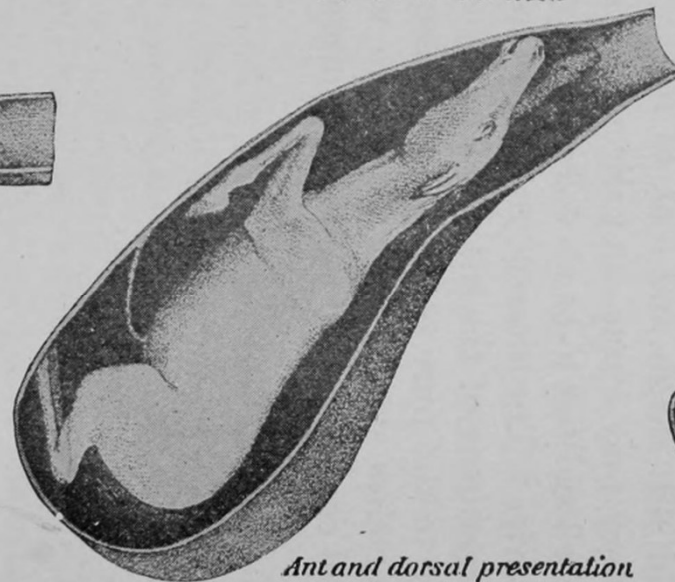
*Ant. presentation
Limbs on the neck*

*Posterior presentation
Right leg bent on itself*

*Ant presentation.
Limbs bent on abdomen*

*Ant and dorsal presentation
Left leg bent on itself*

*Posterior presentation
Croup and hock deviation*

Jos tuntuu että omat rahkeet eivät riitä, soita eläinlääkärille ajoissa, koska

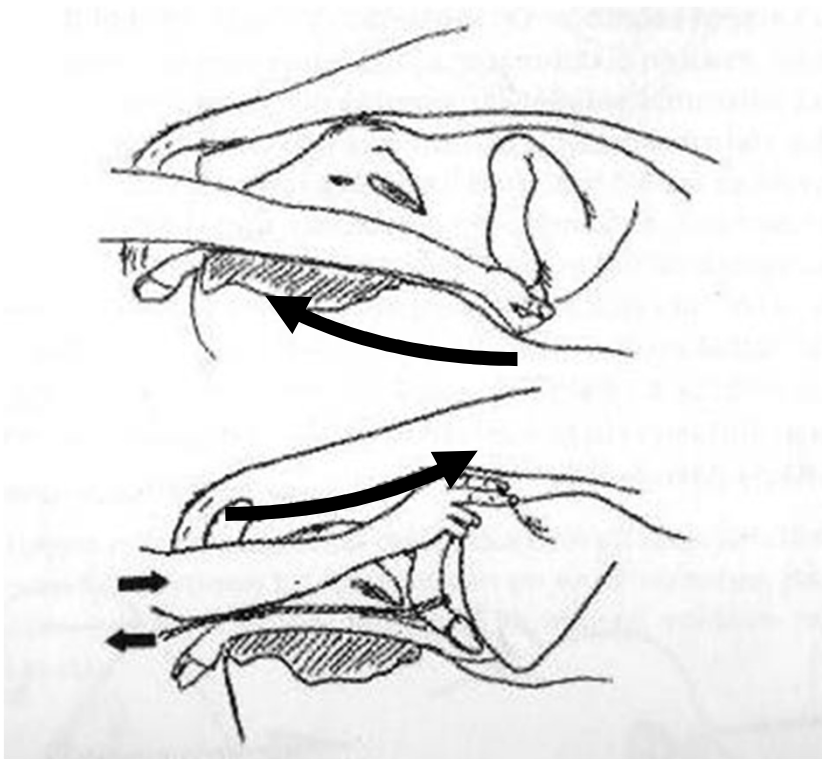
- Synnytystiet turpoavat ja kuivuvat
→ lisää kitkaa, hankala työskennellä
- Kohdunkaula lähtee sulkeutumaan
n. 6 h avautumisesta; vasikka pysyy
hengissä 4-6 h vesien tulosta
- Emä ja avustajat väsyvät →sektion
epäonnistumisriski ↑
- Kohdun infektioriski kasvaa
- Päivystäjän tulo voi kestää

emovet

Etujalan oikaisu

(Kuva Kotieläinten synnytysoppi, Erkki Pyörälä)

- Tartu sorkkaan kädellä ja vedä, suojaa samalla kohdun seinämää raapiutumiselta
- Samaan aikaan voi olla edullista työntää etupolvesta ylös ja takaisinpäin → lisää tilaa jalan oieta
  - Synnytysketju/naru apuna tai molemmat kädet emättimeen

Takajalan oikaisu kinnertarjonnasta

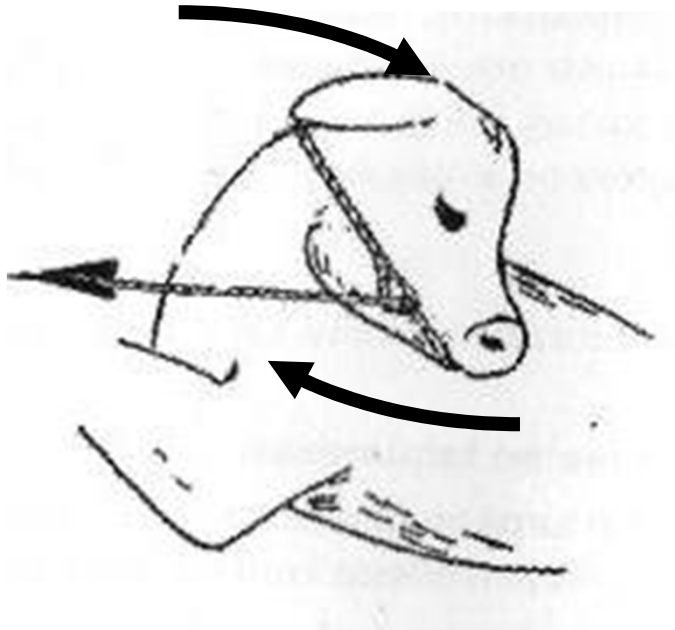
(Kuva Kotieläinten synnytysoppi, Erkki Pyörälä)

- Työnnä koko vasikkaa ensin takaisinpäin → tilaa toimia
- Kinner yhdellä kädellä eteen ja sivullepäin, sorkka toisella lantion reunan yli synnytyskanavaan
- Voi olla yksin hankalaa jos lantio on ahdas ja vasikka suuri!
- Häntätarjonnassa kalastetaan takajalat yksi kerrallaan ensin kinnertarjontaan ja oikaistaan siitä

Pään oikaisu

(Kuva Kotieläinten synnytysoppi, Erkki Pyörälä)

- Jos et ylety korvaan, tarvitaan apuvälineitä → kutsu eläinlääkäri
- Työnnä taas koko vasikkaa ensin takaisin päin, että pää mahtuu kääntymään
- Tavoitteena saada ensin kiinni korvasta, sitten silmäkuopasta ja lopuksi turvasta
- Oikaistessa vedetään turpa alakautta synnytysteihin
  - Niska-/leukalenkin käyttö auttaa oikaisussa

emovet

Vetoapua voi antaa, jos

- kohdunkaula täysin auki

JA

- Kalvot on rikki

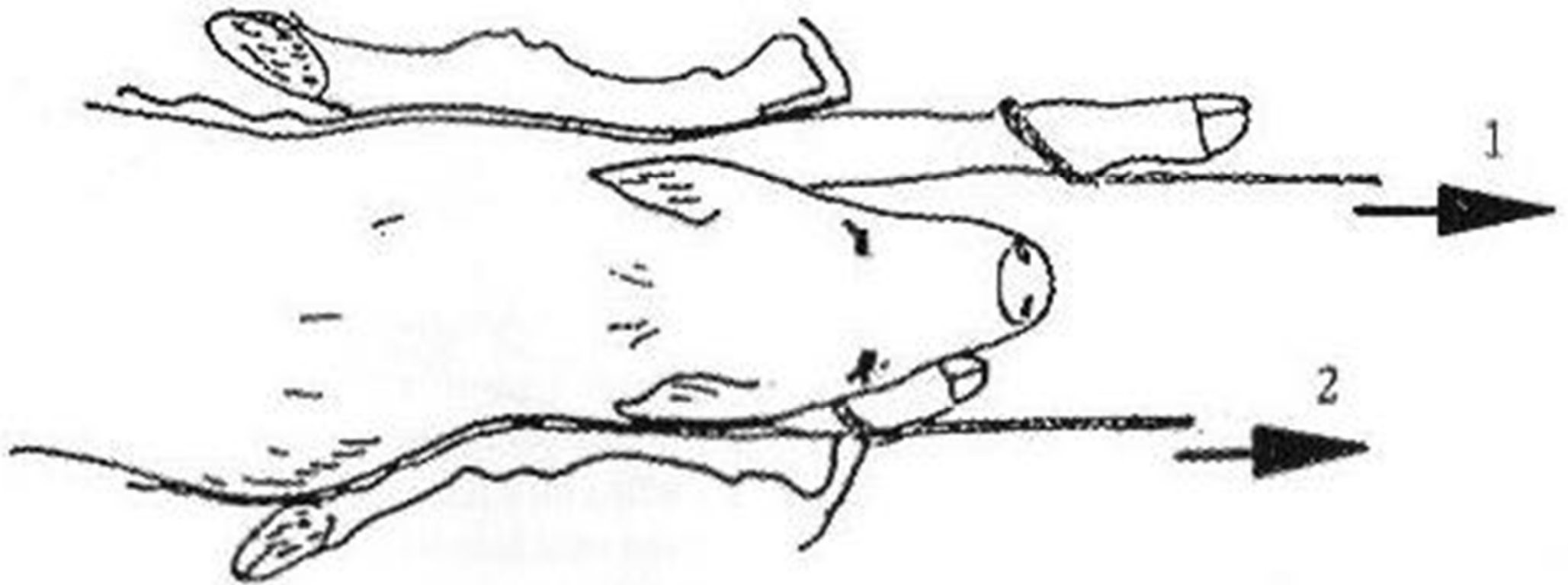
JA

- Ylätila: Vasikan ja emän selkärangat vastakkain, raajat tulossa ensin

JA

- Varmistat että vedät saman vasikan etu-/takajaloista

emovet

(Kuva Kotieläinten synnytysoppi, Erkki Pyörälä **emovet**)

Vetoapu

- 2-3 henkilön vetoavun on riitettävä
  - ESL: Vetotunkin käyttö kyseenalaista ilman eläinlääkärin valvontaa
  - Älä vedä traktorilla, autolla, bobcatilla, tms!!!
- Jos makaava lehmä raahautuu vedon mukana eikä tilanne edisty, neuvottele ell:n kanssa
- Vasikan kylkiasento poikimiselle edullisin kun vasikka on suuri

Mahtuuko vasikka syntymään?

- Yläetutilassa olkanivelten etuosien tultava lantion etureunasta:
  - makaavalla 5 sentin päähän
  - seisovalla lehmällä 10 sentin päähän
  - kämmenen mahduttava vasikan pään ja emän lantion katon väliin
- Takatilassa molempien kintereiden on tultava koevedossa näkyviin

emo vet

Tämä kuva, tekijä Tuntematon tekijä, käyttöoikeus: CC BY-SA

Heikko vastasyntynyt

- Pitkittynyt vetoapu, perätila, kohtukierre, istukan irtoaminen, kaksoiset...
- Keltainen sikiöneste, vasikan veltostuminen synnytyksen aikana
- Imemis- ja hengitysvaikeudet syntymän jälkeen
- Turvonneet raajat/kieli, siniset limakalvot

→ **Hapenpuute**

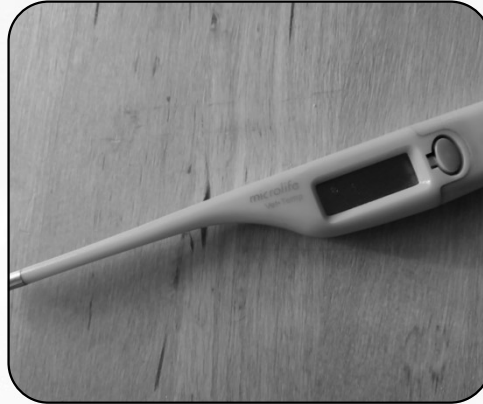
- Lehmä poikii hangelle, lantakoneen viemät vasikat pihatossa...
- Ruumiinlämpö 37 astetta tai alle

→ **Ruumiinlämmön laskeminen**

emovet

Elvytyksen ennusteesta

- Kannattaa, jos
  - Silmä on kirkas
  - Syke tuntuu
- Ennuste huono, jos
  - Silmä samea: ollut kuolleenä pidempään
  - Tajuton/kouristelee: aivovaurio

1. Elvytys

- Poista limaylähengitysteistä
- Hengittääkö? Kylmä vesi päähän ja/tai nenän väliseinän nipistäminen, sieraimen kutittaminen oljella
- Heikkoa hengitystä voi tehostaa hieromalla rintakehää, nuolettaminen
- Tekohengitys etujalalla pumppaamalla tai sieraimen puhaltamalla
- Rintakehän painelu n. 100 kertaa/min

2. Lämmitys ja kuivaus

- Lämpölamput, huovat, loimet, paksusti kuiviketta
- Muista palovammariski!
- Vasikan normaali ruumiinlämpö on 38,5-39,5 astetta

3. Ternimaito

- Polttoainetta lämmönsäätelyyn
- Vasta-aineet
- 3-4 litraa 40 asteista hyvää ternimaitoa
- Letkuta jos ei ime itse!

4. Jatkoseuranta

- Tarkista napa
- Lämmin, vedoton ja puhdas ympäristö
- Tarkkaile, keuhkotulehduksen riski

Ennen letkutusta

- Varmista, että käyttämäsi laite on ehjä!
- Mittaa letkun tarvittava pituus:
  - Turvasta kyynärpäähän
  - Tämän voi merkata tussilla letkuun
- Vasikan kaulan anatomia:
  - Henkitorvi keskellä (tuntuu käteen)
  - Ruokatorvi henkitorvesta vasemmalle

emovet

Tekniikka

- Tukeva ote vasikan päästä
- Taita letku/käännä pullo
- Työnnä letku vasikan suuhun, kun pääset nieluun tuntuu että letku ei pääse eteenpäin
- Kun vasikka nielaisee, työnnä letku ruokatorveen
- Letku tuntuu vasikan kaulalla henkitorven vasemmalla puolella!
- Kun olet mahassa, käännä pullo
- Taita letku ennen ulos vetämistä
- <https://www.youtube.com/watch?v=OUDVzX4OJNE>

Mitä jäi mieleen?

- Ennakoi ja valvo poikimiset, ehkäiset myöhempiä ongelmia
- Jos poikiminen ei edisty, pese lehmän peräpää ja tutki mistä on kysymys. Auta tarvittaessa.
  - Älä epäröi soittaa eläinlääkärille, jos epäilyttää 😊
- Vasikan elvyttämistä kannattaa kokeilla, hävittävää ei ole

